

A VINITI élettudományi adatbázisai

Információkínálat az élettudományok területén

1800 körül mintegy két tucat biológiai folyóirat, ma pedig 15 000 jelenik meg: a közlemények száma 500 ezerre nőtt (40%-uk angol nyelvű) (1). E számok jól jellemzik egyfelől a gyors fejlődést, másfelől a tájékozódás nehézségeit (2). Ez utóbbiak leküzdésére jöttek létre az automatizált adatbázisok, amelyek a közzétett dokumentumok 95%-át felölelik; amerikai becslések szerint a releváns irodalom felderítésének költségeit 50%-kal is csökkenteni lehet a számítógépesített szolgáltatások útján (3, 4). Jelenleg a két legátfogóbb, nemzetközi anyagot tartalmazó adatbázis a BIOSIS-é (BIO Sciences Information Service) az USA-ban és a VINITI-é a Szovjetunóban. A BIOSIS évente 75 000 referátumot nyújt nyomtatott formában (Biological Abstracts), valamint offline és online szolgáltatásként. Az NDK-ban egyre nő a VINITI mágnesszalagos adatbázisai használatának jelentősége (5, 6); a következőkben ezek közül az élettudományokkal kapcsolatosak helyzetéről és NDK-beli használatának további fejlődési irányairól számolunk be.

A VINITI élettudományi adatbázisainak létrejötte

A VINITI 1978-ban az ASSISTENT integrált információs rendszer keretében kezdte meg a biológiai bibliográfiai adatbázis felépítését (7). Az NDK Tudományos Akadémiájának Tudományos Információs Központja (Wissenschaftliches Informationszentrum = WIZ) 1979 óta kapja meg periodikusan a VINITI biológiai adatbázisának (BIO) mágnesszalagjait. A szolgáltatás 1981-re érte el a célul kitűzött lefedési szintet (8). Az adatbázis rekordjai eleinte főként bibliográfiai leírásokat és tárgyszavakat tartalmaztak, de 1984-től fokozatosan — először a mezőgazdasági biológia terén — kiegészülnek referátumokkal is. A keresőnyelvet a VINITI által szabadon adott tárgyszavak és az előre meghatározott rubrikátorok képezik. (A rubrikátor száma a Referativnyj Žurnal megfelelő sorozatára utal: így a rekordhoz tartozó referátum itt megtalálható volt.) 1982-től a molekuláris biológia és a biofizika (fizikai—kémiai biológia) külön adatbázisban szerepel, amely 1983-tól angol tárgyszavakat és a szerzők munkahelyeit is tartalmazza. A biológiai adatbázist 1983 óta fokozatosan rész-adatbázisokra bontják, melyek száma jelenleg három.

Az adatbázis tartalma

A VINITI élettudományi adatbázisai jelenleg évente 310 000 dokumentumot dolgoznak fel. A teljes információs bázis szakterületek szerint tagolódik, s e tagoltságon belül más-más nyelvi összetétel mutatkozik. (Pl. a fizikai—kémiai biológia területén 90%-ot képez az angol nyelvű szakirodalom; más szakterületeken viszont 60—70%-ot.) A feldolgozott dokumentumtípusok között 80%-nyi a folyóiratcikk kb. 6000 folyóiratból. Egy dokumentum megjelenésétől az SDI-szolgáltatásban való hozzáférhetőségéig átlagosan 7—10 hónap telik el.

Információs szolgáltatások

Az élettudományi adatbázisokra jelenleg SDI-szolgáltatás, valamint az 1981-től feldolgozott anyagig visszamenőleg retrospektív keresés épül. Munkaszervezési és gazdaságossági megfontolásokból a visszamenőleges keresést csak kb. tíz kérdés összegyűltével végzik el. 1984-ben egymillió dokumentumra terjedt ki a visszamenőleges keresés lehetősége. A számítástechnikai lebonyolítást a Tudományos Akadémia Matematikai Intézete ESzR 1040 típusú berendezése végzi a SIMPLEX program alapján. Az eredményes keresés érdekében az esetek 80%-ában visszakérdezéssel igyekeznek pontos keresési profilt kialakítani. A párbeszédet megnehezíti, ha a kutató nem ismeri kellőképpen az információs rendszert és a keresőnyelvet, s ha az információközvetítő nem ismeri kellőképpen a szakterületet. Az információs igény bejelentésére egy keresési űrlapot alkalmaznak, amelyben a keresési szempontokat egy logikai mondat formájában fogalmazzák meg. A keresőprofilok megszerkesztéséhez segédletet adtak ki (9). A keresés eredményének relevanciafokát a használatól nyert visszacsatolással állapítják meg; általában 70%-os relevanciára törekednek.

Felhasználás

Jelenleg mintegy 80 kutatóhely használja a szolgáltatásokat (650 SDI profil és évi kb. 50 retrospektív keresés); közöttük 12 akadémiai intézet, 30 mezőgazdasági, 15 egyetemi, 14 egészségügyi és 7 ipari szerv, valamint néhány egyéni felhasználó. 1983-tól kísérletet tettek arra, hogy a kialakított használói profilokat mások számára is rendelkezésre bocsássák; jelenleg mintegy 30 profilt hasznosítanak többszörösen. A növekvő használói érdeklődés arra

mutat, hogy a széles spektrumú, nagy nemzetközi adatbázisok különösen jól szolgálják a növekvő specializálódást és a vele párhuzamosan jelentkező interdiszciplinaritást.

A fejlődés tendenciái

Az NDK-ban a WIZ a VINITI élettudományi adatbázisai online használatának a megvalósítására törekszik az SDI-szolgáltatás és a visszamenőleges keresés, mint szolgáltatástípusok fenntartása mellett. A keresőprofilok kialakítási szakasza várhatóan lényegesen lerövidül az adatbázishoz való közvetlen, párbeszédés hozzáférés következtében. Ez a korszerű technológia ugyancsak lecsökkenti az adatbázisok válaszidejét a megkeresésekre és felgyorsítja az optimális keresési eredmény elérésének folyamatát.

Irodalom

1. HALBACH, V.: Schwerpunkt biologische Information und Dokumentation = Naturwissenschaftliche Rundschau, 36. köt. 2. sz. 1983. p. 1361–1364.
2. RICHTER, W.: Die Umwälzung in der wissenschaftlichen Information in den 80er Jahren und Schlussfolgerungen für die Arbeit im Bereich der Grundlagenforschung. In: 4. Wiss. Symposium des Wiss. Inf.-zentrums des AdW der DDR. Warnemünde – Berlin. WIZ, 1983. p. 21–48.

3. Der Zugang zu US-Informationsnetzwerken über den TYMNET-Knoten. In: Internationale Informationsnetzwerke: 3. Österreichischer Dokumentartag, Graz, 1979. 230. p.
4. LAMPRECHT, H.: Informations- und Kommunikationstechnologie, Technische Grundlagen. Entwicklungsstand. Nutzung. = Lit. Ber. Berlin, 1983. p. 167–168.
5. BARTH, Ch.: Stand und Probleme beim Aufbau Staatlicher Informationsdienste zu volkswirtschaftlichen Schwerpunktgebieten: Dokumentation/Information, 1982. 52. sz. p. 12–17.
6. PETER, W.–GARRELS, B.: Zur Nutzung der Magnetbanddienste des VINITI. Informatik, 29. köt. 6. sz. 1982. p. 7–10.
7. ČERNÝJ, A. I.: Das integrierte automatisierte Informationssystem des VINITI ASSISTENT = Dokumentation/Information, 1981. 32. sz. p. 50–67.
8. LAMPRECHT, H.: Eigenschaften und Kennziffern des Informationsfonds BIOLOGIE des VINITI und Schlussfolgerungen für die Recherche = Informatik, 30. köt. 3. sz. 1983. p. 11–14.
9. LAMPRECHT, H.–EBNER, A.: Prinzipien zur Aufstellung von Anfrageprofilen in einem System mit freier Indexierung am Beispiel der Informationsfonds BIOLOGIE des VINITI = Informatik, 30. köt. 3. sz. 1983. p. 3–6.

/EBNER, A.: Die Datenbasen des VINITI zu den Biowissenschaften – Entwicklungsstand und -perspektiven = Informatik, 32. köt. 3. sz. 1985. p. 8–11./

(Papp István)

A CSSZSZK tudományos, műszaki és gazdasági információs rendszere

A VII. ötéves terv utolsó évében, 1985-ben összegezték a CSKP XVI. kongresszusa által kitűzött feladatok teljesítését, befejezték az ország társadalmi, politikai, szociális és gazdasági fejlesztési programjának, ezen belül a népgazdaság valamennyi területével kapcsolatban álló nemzeti tudományos-műszaki információs rendszer fejlesztési programjának előkészítését.

A tudományt és a technikát szolgáló nemzeti információs rendszer feltételezi, hogy az információs tevékenység jelentős gazdasági eredményt ad. Ez a követelmény összefügg a rendszer fejlesztésére és működtetésére fordított kiadások emelésével, így a társadalmi és gazdasági hatékonyság értékelése a rendszer egyik főbb elemévé és irányításának ösztönző erejévé válik.

A KGST-titkárság és az NTMIK "A KGST-tagországok tudományos-műszaki információs együttműködésének további fejlesztése és tökéletesítése" c. közös dokumentuma alátámasztja, hogy ez a probléma – más-más formában – a nemzetközi információs rendszereket is érinti. Az együttműködő országok jól szervezett, anyagi, műszaki és személyzeti szempontból jól ellátott információs rendszerének létrehozása – egyike azoknak a feltételeknek, amelyek nemcsak a nemzetközi együttműködést, hanem az országok népgazdasága hatékonyságának fokozását is elősegítik.

A csekély nyersanyagbázis és a jelentős mértékű külkereskedelmi függőség az oka annak, hogy Csehszlovákia számára nagyon fontosak a tudomány és a technika terén külföldön elért eredményekről szóló